

обсягів одноразових виплат. Важливим напрямом удосконалення системи надання державної соціальної допомоги сім'ям з дітьми є ширше врахування матеріального становища одержувачів трансфертів при визначенні їхнього обсягу.

Під час реформування універсального трансферту бідним домогосподарствам, функцію якого в нашій державі виконує допомога малозабезпеченим сім'ям, потрібно враховувати весь комплекс причин бідності, а також сприяти ефективному виходу зі скрутного матеріального становища.

На заміну практиці науково не обґрунтованого та непублічного встановлення рівня забезпечення прожиткового мінімуму доцільно запровадити логічний і зрозумілий порядок визначення цього соціально важливого показника. Необхідно встановити більш жорстке обмеження на одержання допомоги малозабезпеченим сім'ям у разі володіння чи користування домогосподарством певною власністю. Посилення контролю за наданням бюджетних трансфертів бідним домогосподарст-

вам створить сприятливі умови для урізноманітнення видів загальної допомоги. Так, позитивний соціальний ефект виникне від запровадження надбавок до встановлених допомог малозабезпеченим сім'ям на період лікування на стаціонарі, навчання дитини з малозабезпеченої сім'ї у спеціалізованій школі або у вищому навчальному закладі, розташованих в іншому населеному пункті. До того ж корисним доповненням до допомоги малозабезпеченим сім'ям будуть одноразові виплати (наприклад, у разі важкої хвороби чи травми, закінчення або вступу до навчального закладу та ін.).

Значним резервом пошуку ресурсів для збільшення розмірів соціальної допомоги бідним особам є вивільнення коштів від скасування численних пільг, насамперед тих, користь від яких одержують небідні верстви суспільства. Першим кроком у забезпеченні більшої адресності натуральних бюджетних трансфертів могла би бути їхня монетизація, що дало би змогу зменшити неефективність бюджетних видатків.

*Шаманська Надія Володимирівна, доцент кафедри фінансів Тернопільського національного економічного університету, к.е.н., доцент*

## **ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ У СФЕРІ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ**

Важливою ознакою соціальної держави є не лише врахування, а й сприяння з її боку задоволенню інтересів усіх соціальних груп і прошарків населення, зміцнення на цій основі соціальної злагоди та єдності народу.

Соціальна держава прагне встановлення співробітництва між різними частинами суспільства та покладає численні соціально-економічні обов'язки не тільки на себе, а й на підприємців, органи місцевого самоврядування, со-

ціальні служби, які загалом формують систему соціального захисту громадян.

Проте вважаємо, що в системі соціальних інститутів, що здійснюють соціальний захист людей похилого віку, інвалідів та тих, хто втратив годувальника, найважливішу роль відіграє держава, яка займається питаннями захисту від специфічного виду соціально-економічного ризику – втрати працездатності в результаті настання старості, інвалідності або втрати годувальника.

Пенсійне забезпечення є складовою соціального забезпечення населення та базовою, однією з найважливіших соціальних гарантій стабільного розвитку суспільства, оскільки стосується інтересів як працездатного так і непрацездатного населення. З одного боку, його можна визначити як особливий складовий елемент соціальної функції держави, а з іншого – як метод задоволення матеріальних потреб окремих категорій населення, у яких відсутні з причин наявності соціальних ризиків джерела матеріального забезпечення. Крім того, пенсійне забезпечення слід розглядати як вид демографічних інвестицій, оскільки ним визначається рівень життя непрацездатного населення.

Отже, соціальна та економічна роль пенсійного забезпечення в сучасному суспільстві визначається тим, що його надійність є заставою економічної та соціальної стабільності держави [1, с. 14].

З викладеного вище можна зробити висновок про те, що пенсійне забезпечення слід розглядати не просто як напрям соціального захисту населення, а як важливу складову фінансової

системи, що забезпечує відтворення і розвиток населення та економічне зростання й конкурентоспроможність країни. При цьому надзвичайно важливо організувати пенсійну систему таким чином, щоб у суспільстві не виникло думки про те, що пенсіонери є утриманцями, тягарем або навантаженням для працюючих громадян чи держави [2, с. 4].

Однак, формування системи пенсійного забезпечення на сучасному етапі розвитку України, ускладнюється багатьма проблемами: фінансова нестабільність солідарної складової пенсійної системи; незадовільний макроекономічний стан, що проявляється у дефіциті бюджету Пенсійного фонду, який не в повній мірі забезпечує фінансування пенсій за рахунок власних джерел; відсутність належних умов для ефективного функціонування трирівневої пенсійної системи; високий рівень демографічного навантаження на працездатних громадян; старіння населення; невідпрацьованість системи управління пенсійними ресурсами на принципах соціального партнерства; неспроможність існуючої солідарної системи, що базується на принципі перерозподілу, забезпечити необхідні фінансові ресурси для виплати гідних розмірів пенсій; соціальна несправедливість існуючої системи (значна кількість пільг, відсутність зв'язку між страховим внеском особи та розміром її пенсії); низький коефіцієнт заміщення, тобто співвідношення розміру пенсії із заробітною платою індивіда; наявність в економіці тіньового сектору; значні масштаби міграції кваліфікованої робочої сили. Крім того, сучасне пенсійне законодавство має дуже складну роз-

галужену структуру, де одночасно співіснують півтора десятка різних пенсійних програм, а основний розмір пенсії, визначений відповідно до чинного законодавства, губиться за різними надбавками, доплатами, допомогами, індексаціями тощо [3, с. 20].

Результатом цього є недостатній для гідного життя рівень пенсій багатьох категорій пенсіонерів, невідпрацьованість системи управління пенсійними ресурсами, недостатня сталість та неадекватність чинної пенсійної системи принципам страхування, соціальна несправедливість системи пенсійного забезпечення. Крім того, чинна пенсійна система в Україні, значною мірою зберігає адміністративно-розподільчий характер, вона не завжди узгоджується із соціальною політикою держави, в зв'язку з чим немає очікуваного ефекту від змін у системі пенсійного страхування.

Цілком зрозуміло, що впродовж останніх років реформування пенсійної системи в Україні декларується в якості першочергових завдань соціальної політики держави. Метою удосконалення сучасної пенсійної системи в Україні є забезпечення належного рівня життя людей похилого віку в сучасних умовах та на віддалену перспективу на засадах соціальної справедливості, гармонізації відносин між поколіннями та сприяння економічному зростанню держави в цілому.

Однак, доводиться визнати, що реформування пенсійної системи – складний, багатогранний і комплексний процес, який має істотно змінити баланс політичних, економічних та соціальних інтересів населення, систему державних фінансів, функціонування

ринків праці та капіталу. Основною метою реформування пенсійної системи є створення надійної фінансової системи забезпечення гідного рівня життя особам похилого віку, ґрунтуючись на принципах відновлення соціальної справедливості для нинішніх пенсіонерів, запровадження стимулюючих механізмів до створення пенсійних заощаджень для майбутніх пенсіонерів і створення додаткових умов для розвитку економіки країни. Відповідний успіх цієї справи значною мірою залежатиме від узгодженості дії у суміжних напрямках ринкової трансформації економіки.

Проте донині Україна не продемонструвала значного прогресу в розвитку недержавних пенсійних фондів, тільки планує запровадити загальнообов'язкову накопичувальну пенсійну систему. Отже, наявний досвід пенсійної реформи свідчить, що вона не досягла цієї мети, хоча вдосконалення пенсійної системи могло одночасно задіяти стимули до праці, створити джерела інвестицій і механізми соціального захисту.

Провал реформи солідарної системи та слабкий розвиток недержавного пенсійного забезпечення ставлять під загрозу створення другого – накопичувального рівня пенсійної системи. Першої умови його запровадження – встановлення мінімальної пенсії за віком на рівні прожиткового мінімуму для осіб, які витратили працездатність, – було досягнуто досить швидко, проте директивним шляхом і за порушення другої умови – фінансової стабільності солідарної системи. Крім того, фінансова залежність Пенсійного фонду від державного бюджету призвела до того,

пенсійна система працює за поточними видатками. За таких обставин складно говорити про планування діяльності та подальший розвиток соціальних послуг. Крім того, постійні зміни в порядку обчислення пенсій призводять до втрати населенням довіри до владних структур, породжують непевність та зневагу до виконання чинних норм, що, зрештою, віддзеркалюється в подальшому зниженні зацікавленості населення в пенсійному страхуванні [3, с. 22].

Проте вважаємо, що основними проблемами в реалізації пенсійної реформи є вразливість солідарної системи до політичних ризиків і нестабільність законодавчої бази, недооцінка факторів системності, відсутність стабільності в реалізації обраного курсу, що призвели до порушення страхових засад у пенсійному забезпеченні України. Проекти будь-яких законів, прийняття яких може вплинути на пенсійну систему, мають супроводжуватись результатами актуарного аналізу фінансових наслідків їх запровадження.

Отже, підсумовуючи вищевикладений матеріал, слід зазначити, що ефективність функціонування системи пенсійного страхування (як солідарного, так і в майбутньому накопичувального компонентів) безпосередньо залежить від проведення ефективної соціальної політики, стабільної економічної ситуації, подальшого зростання виробничого та трудового потенціалу, вдосконалення системи оплати праці, зокрема зростання частки заробітної плати у собівартості продукції, збільшення доходів працюючого населення, їх детінізації, повноцінної реалізації норм чинного законодавства. При цьому головним критерієм ефективності системи пенсійного страхування має стати постійне зростання рівня добробуту непрацездатних громадян через збільшення розмірів пенсійних виплат, забезпечення їх на рівні соціальних стандартів, задоволення життєвих потреб у непрацездатному віці, диференціації залежно від страхового внеску, забезпечення стимулювання до продуктивної праці.

#### Література:

1. Яременко О. Пенсійне забезпечення громадян України на сучасному етапі та перспективи на майбутнє / О. Яременко // Інформаційна біржа праці України. – 2012. – № 6. – С. 13–17.
2. Лич В.С. Реформування пенсійної системи: сутність, напрями / В.С. Лич // Формування ринкових відносин в Україні. – № 3. – 2012. – С. 2–10.
3. Ричік Л. Пенсійна реформа та її фінансові наслідки / Л. Ричік // Україна: аспекти праці. – 2012. – № 3. – С. 19–26.